

МІЖУРЯДОВІ УГОДИ УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ РИБАЛЬСТВА: УКЛАДЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ

Півторак Галина Федорівна,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри морського права

Навчально-наукового інституту морського права та менеджменту

Національного університету «Одеська морська академія»

Іванова Алла Володимирівна,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри морського права

Навчально-наукового інституту морського права та менеджменту

Національного університету «Одеська морська академія»

Стаття присвячена дослідженню стану спроможності рибпромислового комплексу України. Рибне господарство як компонент стратегічного значення розглядається в контексті укладення міжнародних угод, які мали заповнити прогалини в правовому регулюванні раціональної експлуатації живих морських ресурсів. Доведено необхідність розширення дво- і багатостороннього співробітництва держав у галузі рибальства. Здійснено аналіз міжурядових угод України, зокрема Угоди між Урядами СРСР, Народної Республіки Болгарії та Румунської Народної Республіки, Угоди між Урядом України та Урядом Російської Федерації про співробітництво в галузі рибного господарства, Угоди між Урядом України та Урядом Грузії, Угоди між Урядом України та Урядом Арабської Республіки Єгипет про співробітництво в галузі рибних ресурсів, Угоди між Урядом Союзу Радянських Соціалістичних Республік та Урядом Китайської Народної Республіки про співробітництво в галузі рибного господарства, Угоди про співробітництво в галузі рибальства та морського господарства між Урядом України та Урядом Ісламської Республіки Мавританія, Спільної заяви Державного агентства рибного господарства України, Міністерства рибного та сільського господарства Ісландії та Міністерства рибного господарства та прибережних справ Норвегії про співробітництво. Проаналізована мета й механізм взаємодії держав згідно із зобов'язаннями, що випливають з угод, а саме: установлення умов здійснення лову, контролю за рибпромисловою діяльністю; розвитку наукових досліджень та оцінці стану морських водних живих ресурсів та екосистем; збору й обміну даними; обміну науковими й технологічними знаннями для потреб розвитку національної рибогосподарської індустрії; співробітництва між відповідними закладами щодо морської професійної підготовки. Акцентується увага на діяльності змішаних комісій, створення яких передбачається майже всіма проаналізованими угодами, метою яких є розробка програм співробітництва, визначення конкретних умов реалізації положень цієї угоди, забезпечення контролю за її виконанням, вирішення спорів, що виникатимуть при тлумаченні угод.

Ключові слова: рибальство, рибне господарство, рибпромисловий комплекс, рибне господарство, співробітництво держав, двосторонні угоди, многосторонні угоди, міжурядові угоди, живі ресурси.

Pivtorak Halyna, Ivanova Alla. Intergovernmental agreements of Ukraine in the field of fisheries: conclusion and implementation

This article focuses on the research of the potential status of the fisheries complex of Ukraine, fisheries is considered to be a significant strategic integrative part of intergovernmental agreements which has to fulfill the gaps in the legal regulation of the sustainable use of marine living resources. The necessity of bilateral and multilateral enhanced state cooperation in the field of fisheries is proved. The article systematizes intergovernmental agreements of Ukraine, in particular the Agreement between the Governments of the USSR, the People's Republic of Bulgaria and the Romanian People's Republic, the Agreement between the Government of Ukraine and the Government of the Russian Federation, the Agreement between the Govern-

ment of Ukraine and the Government of Georgia on fisheries cooperation, Agreement between the Government of Ukraine and the Government of the Arab Republic of Egypt on cooperation in the field of fishery resources, Agreement between the Government of Ukraine and the Government of the Republic of Turkey on cooperation in the field of fisheries, Agreement between the Government of the Union of Soviet Socialist Republics and the Government of the People's Republic of China on cooperation in fisheries, Agreement on cooperation in fisheries and maritime management Of the Republic of Mauritania, Joint Statement by the State Agency for Fisheries of Ukraine, the Ministry of Fisheries and Agriculture of Iceland and the Ministry of Fisheries and Coastal Affairs of Norway on Cooperation. The aim and the mechanism for interaction between states as the result of state agreements are analyzed namely the introduction of conditionalities for fishing, the supervision of fishing industry, the cooperation between the related maritime institutions and organisations to prepare the professional staff. The emphasis is placed on the activity of joint commissions provided by the agreements analyzed which aim on cooperative programmes establishment, the implementation of the terms of the agreement under the certain circumstances, to ensure the monitoring if its implementation and possible dispute settlements which may occur while interpreting the conditions given in the agreement.

Key words: *fishing, fisheries, fisheries complex, cooperation of states, bilateral agreements, multilateral agreements, intergovernmental agreements, living resources.*

Рибальство впродовж останніх десятиліть набуло значного розвитку, але управління рибними ресурсами в багатьох районах моря залишається недосконалим. Задоволення потреб народу України у використанні морських живих ресурсів є пріоритетом національних інтересів на морі.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що рибне господарство є невід'ємною частиною економічного потенціалу держави. М.А. Дячкова, досліджуючи шляхи підвищення конкурентної спроможності рибпромислового комплексу, визначає рибне господарство як багатогалузевий комплекс, що включає широкий спектр видів діяльності: видобуток водних біоресурсів, їх переробку і транспортування, забезпечення безпеки мореплавства, науково-дослідні та проектно-конструкторські роботи, збереження й відтворення біоресурсів, виробництво знарядь лову, машинобудування, судноремонт і суднобудування, виготовлення тари, матеріально-технічне постачання, торгівлю і збут, підготовку кадрів та інші види діяльності [2, с. 107]. Подібні погляди на природу рибпромислового комплексу можна зустріти й у роботах Ю.А. Бобильова [1, с. 86], С.В. Ізотова [4, с. 49]. Ключовим, на нашу думку, є видобуток біоресурсів, а саме риболовна діяльність. М.Ю. Єрьоміна пропонує розглядати рибне господарство як компонент стратегічного значення, що забезпечує продовольчу безпеку держав; як вид діяльності, особливо важливий для прибережних регіонів, і як

фактор стабілізації економіки в умовах економічних криз [3, с. 18].

Недостатність правового регулювання спричинила необхідність розширення двох і багатостороннього співробітництва держав у галузі рибальства. Міжурядові угоди є невід'ємною частиною співробітництва задля раціональної експлуатації живих морських ресурсів. Отже, до основних умов ефективного функціонування рибпромислового комплексу належить управління промисловим потенціалом, адже ефективне управління в Чорноморському регіоні неможливо без укладання та реалізації міжурядових угод [5].

Необхідність розширення двох і багатостороннього співробітництва держав у галузі рибальства зумовлена закриттям багатьох районів традиційного промислу низки країн. У Конвенції 1982 р. встановлено обов'язок держав співпрацювати між собою з питань збереження й управління живими ресурсами в районах відкритого моря. При цьому держави, особи яких здійснюють промисел живих ресурсів в одному районі відкритого моря, мають вести переговори з метою вжиття заходів для їх збереження.

За часів СРСР укладено значну кількість угод з питань співробітництва в галузі рибного господарства та рибних ресурсів. Угода між Урядами СРСР, Народної Республіки Болгарії та Румунської Народної Республіки про рибальство на Чорному морі від 7 липня 1959 р. передбачає встановлення мінімальних розмірів допустимих до

вилову риб; можливість зробити за необхідності аварійний ремонт і поповнити запаси продуктів харчування, питної води, пального, мастильних та інших матеріалів суднового постачання, що забезпечують продовження плавання або повернення судна у свій найближчий порт; можливість здавати в портах-притулках виловлену рибу у свіжому вигляді, якщо її збереження не може бути забезпечена на борту судна; право заходження до порту-притулку [6].

Договірні Сторони погоджуються співпрацювати й надавати взаємну допомогу відповідно до положень цієї Угоди в здійсненні раціонального рибальства на Чорному морі, в удосконаленні техніки рибальства, а також у проведенні досліджень у галузі іхтіології та гідробіології, спрямованих на підтримку і збільшення рибних запасів Чорного моря з метою підвищення рибної продукції. Угода між Урядом України та Урядом Російської Федерації про співробітництво в галузі рибного господарства від 24 вересня 1992 р. передбачає співробітництво з питань розробки й координації країнами своєї рибогосподарської політики і практичної діяльності з метою досліджень, оптимального використання та зберігання живих ресурсів Світового океану, у тому числі Чорного й Азовського морів [7].

Сторони погоджуються розробляти й координувати свою рибогосподарську політику і практичну діяльність у таких основних напрямках: розвиток риболовства в районах відкритого моря за межами їх риболовної юрисдикції; оптимальне використання і збереження морських живих ресурсів та управління ними в межах їхньої риболовної юрисдикції; проведення рибогосподарських досліджень; участь у міжнародних риболовецьких організаціях; надання в районах промислу взаємних послуг у забезпеченні риболовецьких суден і транспортування рибної продукції; тощо.

У статті 7 зазначено: «Сторони проводитимуть не менше ніж один раз на рік двосторонні консультації з метою виконання положень цієї Угоди» [7]. Однак у період з 2015 по 2020 роки двосторонні консультації в рамках угоди між Урядом України та Урядом Російської Федерації про співробітництво в галузі рибного господарства

не проводилися. Нині Угода залишається чинною. Оскільки Угода є міжурядовою, Держрибагентство проводить консультації із зацікавленими центральними органами виконавчої влади щодо призупинення її дії чи денонсації. Поки остаточне рішення не прийняте.

14 серпня 1993 р. підписана Угода між Державним комітетом України з рибного господарства та рибної промисловості й Комітетом Російської Федерації з рибальства з питань рибальства в Азовському морі. Ця угода передбачає спільне використання живих ресурсів басейну Азовського моря. Для цього, з одного боку, встановлюється та забезпечується взаємний і рівноправний промисел живих ресурсів у всьому басейні Азовського моря юридичними та фізичними особами України та РФ без обмежень територією тієї чи іншої держави. Таким чином, ця Угода надає суднам під прапором України та РФ законне право на промисел навіть у прибережній зоні сусідньої держави [17].

З іншого боку, Угода 1993 р. встановлює механізми збереження та спільного використання живих ресурсів та управління ними в Азовському морі. До таких механізмів варто віднести такі, як погодження спільної програми з підтримання запасів анадромних видів риб на безпечному біологічному рівні, заснування Українсько-російської комісії з питань рибальства в Азовському морі тощо. Також Угода передбачає проведення рибогосподарських досліджень; взаємодію в організації ремонту й будівництві риболовецьких суден; надання взаємних послуг на рівноправній основі для транспортування, увезення й вивезення рибної продукції з використанням рибних портів; запобігання забрудненню морського середовища, яке впливає на стан морських живих ресурсів тощо [16].

24 грудня 2019 р. ГО «Колегія юристів з морського права України» висловила свою позицію на адресу представника Президента України в АРК А.О. Кориневичу щодо можливих наслідків денонсації Договору між Україною та РФ про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки 2003 р., Угоди між Державним комітетом України з рибного господарства та рибної промисловості і Комітетом Російської Федерації з рибаль-

ства з питань рибальства в Азовському морі 1993 р. У листі ГО «КЮМП» зазначено: «Як свідчать події в регіоні Азовського моря протягом останніх років, ФСБ РФ здійснює не тільки постійний контроль суден під прапором України, але і їх арешт через порушення державного кордону РФ, в т.ч. під час промислу риби. Такі обставини вказують на недотримання з боку РФ своїх зобов'язань за цією угодою в частині забезпечення рівноправного промислу живих ресурсів особливо після окупації Кримського півострову в 2014 році. З огляду на це та з урахуванням окупації Кримського півострова, обмеження судноплавства в Керченській протоці, затримання суден під прапором України з боку ФСБ РФ, недотримання РФ своїх міжнародних зобов'язань перед Україною, вважаємо, що подальше залишення Угоди 1993 року в силі є доцільним для України тільки в частині, що стосується збереження та спільного використання живих ресурсів та управління ними в Азовському морі» [16].

В Угоді між Урядом України й Урядом Республіки Болгарія про співробітництво в галузі рибного господарства від 13 вересня 1993 р. вказано, що завданням є сприяння координації діяльності держав співпрацювати з питань взаємного постачання суден паливно-мастильними матеріалами, тарою, водою, продуктами харчування й іншими матеріально-технічними ресурсами; кооперації в галузі ремонту риболовних суден, будівництва та виготовлення судових запасних частин, промислової й рибообробної техніки, знарядь лову та їх оснастки; надання технічного сприяння в розвитку рибного господарства й у підготовці кадрів на взаємній основі шляхом створення спільних риболовних експедицій; обміну фахівцями для надання допомоги в підготовці кадрів рибної промисловості, навчанні й стажуванні в морехідних училищах, на судах, підприємствах і в науково-дослідних і проектно-конструкторських організаціях [8].

Угода між Урядом України та Урядом Арабської Республіки Єгипет про співробітництво в галузі рибних ресурсів від 29 червня 1994 р. передбачає співпрацю з питань підготовки кадрів у риболовній промисловості, ідеться про прийняття

єгипетських спеціалістів до українських навчальних закладів. Також Сторони визначатимуть порядок та умови поставок рибної продукції, товарів, обладнання, спорядження й знарядь лову [10].

Угода між Урядом Союзу Радянських Соціалістичних Республік та Урядом Китайської Народної Республіки про співробітництво в галузі рибного господарства від 4 жовтня 1988 р. передбачає економічне й науково-технічне співробітництво в галузі рибного господарства за такими основними напрямками: проведення рибогосподарських досліджень з проблем, що становлять взаємний інтерес; збереження, раціональне управління й оптимальне використання живих ресурсів північній частині Тихого океану й суміжних прикордонних річок та озер; розвиток аквакультури, включаючи марикультуру та промислове рибництво; співробітництво в будівництві й ремонті суден [11]. В Угоді також зазначено необхідність удосконалення чинних і розробку нових знарядь і методів лову, а також розробки технологій, удосконалення механізації й автоматизації процесів виробництва продукції з морських живих ресурсів.

Метою Угоди між Урядом України та Урядом Грузії про співробітництво в галузі рибного господарства від 31 серпня 1996 р. є співпраця з питань підготовки фахівців у галузі рибного господарства; забезпечення безпеки мореплавання й охорони людського життя на морі; розвиток аквакультури, включаючи марикультуру; проведення наукових досліджень з оцінки стану живих ресурсів Чорного моря та їх місця існування; обмін досвідом у галузі рибогосподарської й науково-технічна діяльність [9].

Угода про співробітництво в галузі рибальства та морського господарства між Урядом України та Урядом Ісламської Республіки Мавританія від 4 грудня 2003 р. передбачає співробітництво між двома державами у сфері рибальства, а саме: установлення умов здійснення лову, контролю за рибопромисловою діяльністю; розвитку наукових досліджень та оцінку стану морських водних живих ресурсів та екосистем; співробітництво між відповідними закладами щодо морської професійної підготовки. Мавританська Сторона задля

забезпечення умов здійснення промислу дає суднам можливість якірної стоянки, постачання їм необхідних матеріалів і продуктів, вивантаження продукції та ремонту в портах Ісламської Республіки Мавританія й на рейдах цих портів [12].

Спільна заява Державного агентства рибного господарства України, Міністерства рибного та сільського господарства Ісландії та Міністерства рибного господарства та прибережних справ Норвегії про співробітництво у сфері рибного господарства від 16 вересня 2011 р. передбачає обмін технічними знаннями та досвідом, у тому числі шляхом відрядження експертів для підтримки зусиль України в упровадженні сталого управління ресурсами та розвитку інституційних спроможностей, а також навчання українських інспекторів у сфері попередження, припинення та ліквідації ННН-рибальства (незаконного, непідзвітного та нерегульованого) [13]. Також Угодою передбачено навчання рибалок/студентів на науково-дослідних суднах, виробничих підприємствах рибного господарства або дистриб'юторських компаніях; обмін науковими й технологічними знаннями для потреб розвитку національної рибогосподарської індустрії та післядипломне навчання українських фахівців в Університеті Об'єднаних Націй, Рибогосподарську програму підготовки в Ісландії.

Угодою між Кабінетом Міністрів України й Урядом Турецької Республіки про співробітництво в галузі рибного господарства від 22 грудня 2011 р. встановлено, що Держави співпрацюватимуть у реалізації спільних рибогосподарських проектів у сфері ефективного збереження, сталого розвитку й раціонального використання водних живих ресурсів, технологій з їх переробки [14]. Угодою передбачається співпраця держав у розвитку аквакультури; здійснення заходів із забезпечення безпеки рибальських суден і рибалок; проведення спільних наукових досліджень з оцінки стану живих ресурсів і природного життя в Чорному морі; стажування експертів у галузі рибного господарства в організаціях і на підприємствах України й Турецької Республіки.

Угода про співробітництво з метою розвитку партнерства в галузі рибальства

між Кабінетом Міністрів України та урядом Королівства Марокко від 27 квітня 2012 р. передбачає співпрацю в галузях професійної підготовки; переробку та комерційну реалізацію продуктів рибальства; співробітництво з питань боротьби проти незаконного, непідзвітного та нерегульованого рибальства; підготовку фахівців у сфері морегосподарської діяльності шляхом створення спільних програм професійної підготовки та вдосконалення у сфері рибальства й аквакультури [15]. Угодою встановлено співпрацю з питань боротьби проти незаконного, непідзвітного та нерегульованого рибальства шляхом обміну інформацією стосовно вивантажень улову у зонах, де одна з держав-Сторін є прибережною державою, а також інформацією стосовно морських суден, що підозрюються в незаконному, непідзвітному та нерегульованому рибальстві. Вони зобов'язуються проводити відповідні контрольні заходи з протидії щодо цих суден.

Відповідно до Угоди між Урядом України та Урядом Арабської Республіки Єгипет про співробітництво в галузі рибних ресурсів, Договірні Сторони формують Спільну комісію з метою забезпечення реалізації Угоди та контролю за її виконанням, розробки рекомендацій для Договірних Сторін, у тому числі з питань подальшого розвитку співробітництва та всіх інших питань, які становитимуть інтерес для Договірних Сторін [10].

Угода між Урядами СРСР, Народної Республіки Болгарії та Румунської Народної Республіки про рибальство на Чорному морі, Угода про співробітництво з метою розвитку партнерства в галузі рибальства між Кабінетом Міністрів України та урядом Королівства Марокко та Угода про співробітництво в галузі рибальства та морського господарства між Урядом України та Урядом Ісламської Республіки Мавританія передбачають створення Змішаної комісії. Кожна Сторона призначає до Змішаної комісії свого представника та його заступника й інформує про це іншу сторону дипломатичними каналами протягом двох місяців з дати набрання чинності цією Угодою. Комісія матиме завданням розробку програм співробітництва, визначення конкретних умов реалізації положень цієї Угоди, забезпечення контролю за її вико-

нанням, вирішення спорів, що виникатимуть при тлумаченні Угоди. Якщо Змішана комісія не досягне домовленостей щодо вирішення спору, цей спір буде вирішено шляхом консультацій і переговорів дипломатичними каналами. З метою реалізації покладених на неї завдань Змішана комісія може утворити спеціалізовані комітети й визначити їх компетенцію. Змішана комісія буде скликатися не рідше одного разу на рік по черзі на території кожної з Договірних Сторін. Результати роботи Змішаної комісії оформлюються протоколом.

Угодою між Урядом України й Урядом Республіки Болгарія про співробітництво в галузі рибного господарства та Угодою між Урядом України та Урядом Грузії про співробітництво в галузі рибного господарства створюється Постійна координаційна група.

До складу Групи входять призначені кожною зі Сторін представники. На засіданнях Групи їх можуть супроводжувати радники й експерти. Група збирається на свої засідання не рідше одного разу на рік по черзі на території кожної з Договірних Сторін. Загальні витрати, пов'язані з проведенням засідань Групи, несе Сторона, що приймає.

На прикладі Угоди між Урядом України та Урядом Грузії, Координаційна група:

- розробляє пропозиції з визначення тієї частини допустимого вилучення живих водних ресурсів у водах України та Грузії, яка може бути передана для ведення промислу другій Стороні, а також з характеру й розмірів відповідної компенсації;

- погоджує: кількість рибальських суден кожної зі Сторін, яким дозволяється промисел у водах, що знаходяться під їхньою юрисдикцією; умови ведення промислу на черговий промисловий період.

Результати роботи Групи оформлюються Протоколом, який стає невід'ємною частиною Угоди й визначає умови застосування її положень на кожний наступний рік [9].

Дво- і багатосторонні угоди між державами в галузі рибальства є невід'ємною частиною співробітництва держав у галузі раціональної експлуатації живих морських ресурсів. Розглянуті автором двосторонні та трьохсторонні акти серед іншого регулюють питання:

- співробітництва у сфері професійної підготовки фахівців у галузі рибного господарства, співробітництва між відповідними закладами щодо морської професійної підготовки, обміну фахівцями й організації стажування експертів у галузі рибного господарства;

- збору та обміну даними та статистичною інформацією в галузі рибальства;

- обміну науковими й технологічними знаннями для потреб розвитку національної рибогосподарської індустрії, проведення рибогосподарських досліджень з проблем, що становлять взаємний інтерес;

- співробітництва в галузі переробки та комерційної реалізації продуктів рибальства;

- співпраці з питань боротьби проти незаконного, непідзвітного та нерегульованого рибальства шляхом обміну інформацією стосовно вивантажень улову, а також інформацією стосовно морських суден, що підозрюються в незаконному, непідзвітному й нерегульованому рибальстві;

- співробітництва з питань взаємного постачання суден паливно-мастильними матеріалами, тарою, водою, продуктами харчування й іншими матеріально-технічними ресурсами та технікою, що забезпечують продовження плавання або повернення судна у свій найближчий порт;

- взаємодії в організації ремонту й будівництві риболовецьких суден, судових запасних частин, промислової та рибообробної техніки, розробки і створення суднового технологічного й промислового обладнання, нових знарядь і методів ловлі;

- співробітництва з питання розвитку аквакультури, розвитку риболовства в морських водоймах шляхом удосконалення техніки й методів промислу, розведення, вирощування, використання, обробки, збереження і транспортування живих організмів;

- співпраці з питань забезпечення безпеки мореплавання суден та охорони людського життя на морі.

Після отримання відповідей Держрибагентства на подані автором запити на отримання публічної інформації, на жаль, з'ясувалося, що реалізація вищезгада-

них Угод взагалі не відбувалася в період з 2015 по 2020 роки у зв'язку з відсутністю зацікавленості з боку суб'єктів рибного господарства. Відповідно, контроль за виконанням Угод не виконувався в повному обсязі. Винятком є лише Угода між Кабінетом Міністрів України й Урядом Турецької Республіки про співробітництво в галузі рибного господарства, адже 22 березня 2018 р. відбулося спільне Українсько-турецьке засідання Комітету з питань рибного господарства в м. Одесі, Україна. На ньому Сторони обговорювали питання співпраці у сфері рибного господарства й аквакультури, у сфері рибохорони та протидії незаконному, непід-

звітному й неконтрольованому рибальству (ННН), про науково-дослідне співробітництво та можливості співпраці для тренінгів спеціалістів у рибному господарстві.

Задля розвитку рибного господарства Україна має досить потужний потенціал і значну кількість дво- і багатосторонніх Угод. На думку автора, здається вкрай необхідним забезпечувати проведення засідань комісій у рамках Угод про співробітництво з метою розвитку галузі рибальства. Таке партнерство сприятиме не лише нарощуванню обсягів раціональної експлуатації живих морських ресурсів, а й підвищенню економічної стабільності нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бобылов Ю.А. Рыбопромышленный комплекс: оценка ситуации, пути улучшения организации. *Менеджмент и бизнес-администрирование*. 2007. № 1. С. 85–94.
2. Дьячкова М.А. Пути повышения конкурентоспособности рыбопромышленного комплекса. *Вестник Мурманского государственного технического университета*. 2011. Т. 14. № 1. С. 106–109.
3. Еремина М.Ю. Роль внешнеэкономической деятельности рыбопромышленного предприятия в развитии экономики прибрежных регионов. *Вестник Камчатского государственного технического университета*. 2009. № 8. С. 16–20.
4. Изотов С.В. Мировой опыт регулирования промышленного рыболовства: путь выхода из кризиса рыбного хозяйства Украины. *Вісник СевНТУ. Серія «Економіка і фінанси»* : збірник наукових праць. 2010. Вип. 109. С. 49–53.
5. Про ратифікацію Угоди про виконання положень Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права від 10.12.1982 року, які стосуються збереження транскордонних рибних запасів та запасів далеко мігруючих риб і управління ними : Закон України від 28 листопада 2002 р. № 319-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 5. Ст. 38.
6. Угода між Урядами СРСР, Народної Республіки Болгарії та Румунської Народної Республіки про рибальство на Чорному морі від 07.07.1959. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/998_100/sp:max100 (дата звернення: 02.05.2021).
7. Угода між Урядом України та Урядом Російської Федерації про співробітництво в галузі рибного господарства від 24.09.1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_024 (дата звернення: 09.05.2021).
8. Угода між Урядом України і Урядом Республіки Болгарія про співробітництво в галузі рибного господарства від 13.10.1993. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/100_506 (дата звернення: 27.04.2021).
9. Угода між Урядом України і Урядом Грузії про співробітництво в галузі рибного господарства від 31.08.1996. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/100_526 (дата звернення: 27.04.2021).
10. Угода між Урядом України та Урядом Арабської Республіки Єгипет про співробітництво в галузі рибних ресурсів від 29.06.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/818_023 (дата звернення: 09.05.2021).
11. Угода між Урядом Союзу Радянських Соціалістичних Республік та Урядом Китайської Народної Республіки про співробітництво в галузі рибного господарства від 04.10.1988. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156_034 (дата звернення: 02.05.2021).
12. Угода про співробітництво в галузі рибальства та морського господарства між Урядом України та Урядом Ісламської Республіки Мавританія від 04.12.2003. URL: https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/478_004 (дата звернення: 05.05.2021).

13. Спільна заява Державного агентства рибного господарства України, Міністерства рибного та сільського господарства Ісландії та Міністерства рибного господарства та прибережних справ Норвегії про співробітництво у сфері рибного господарства від 16.09.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_458 (дата звернення: 05.05.2021).

14. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Турецької Республіки про співробітництво в галузі рибного господарства від 22.12.2011. URL: https://darg.gov.ua/_ugoda_mizh_kabinetom_0_0_0_1099_1.html (дата звернення: 05.05.2021).

15. Угода про співробітництво з метою розвитку партнерства в галузі рибальства між Кабінетом Міністрів України та урядом Королівства Марокко від 27.04.2012. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/504_011 (дата звернення: 26.04.2021).

16. Наслідки денонсації деяких договорів між Україною та РФ щодо Азовського моря та Керченської протоки. URL: <http://www.umba.org.ua/newsroom/news/news20.htm> (дата звернення: 09.05.2021).

17. Угода між Державним комітетом України з рибного господарства та рибної промисловості і Комітетом Російської Федерації з рибальства з питань рибальства в Азовському морі від 14.09.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/643_174 (дата звернення: 09.05.2021).